

Rákosi Jenő

Karácsony

Katalin, aki a hegedűt bezárja, mert azután Advent következik, az üdvözítőváras, a víg őszi szezon után a magábaszállás ideje, még őszi volt. de december első fele ránk terítette a tél szép fehér lepedőjét. A főváros pesti részében zajlik és hullámszik a téli szezon tarka és változatos élete, a budai részen a hegyek patyolatba öltöztek és csalogatják az embereket a téli sport vérkergető örömeinek élvezetére. Ez a karácsonyelőtti idő a legmozgalmasabb, a legizgalmasabb, a legáltalánosabb hatással van az emberekre. Ilyenkor legforróbb a színházak munkája, amelyek beszerzett nagyúgyúikkal most ostromolják a közönség érdeklődését. Egyik első előadás a másik után sül el síppal, dobbal és az újságok sortüzi üdvölvései. A koncertszezon első része is ez. Egyik hangverseny a másik sarkába lép. Megecsik, hogy ugyanazon egy teremben két-három koncert is van ugyanazon a napon. A diákvilág számon tartja a napok múlását, hogy hány nap van még a karácsonyi vakációig, a gyermekvilág alig megszerzett írástudományát arra használja, hogy levelet írjon a Mikulásnak és a kis Jézusnak, akik anélkül soha se tudnák meg az ártatlan világ titkos kívánságait. A kereskedők pedig készülnek és izgulnak, mert hiszen tudják, hogy a levelek voltaképpen nekik szólnak, s e levélforgalom szerint alakul ki a karácsonyi vásár.

És a falu! Elvégre agrár ország vagyunk ma is és alkalmasint még egy jó darabig az is maradunk. A falun a nyár termését leadta az ősz. Csűr, kamara, padlás és pince tele van az aratás és szüretelés kincseivel. A nap dideregve menekül kora délután a horizont alá és beáll a kora est, amikor a nemrég még viruló viruló gazdag mezőkön a hó borít be mindent, átveszi uralmát a kóbor szél és megsöpri uszályával a vidéket és éhes vadak csatangolnak élelmet keresve a mezőkön, egészen a falvak alá és ha sötétedik, behúzódnak menedéket keresve hideg, fagy, metsző szél és egymás foga ellen a pagonyok sűrűjébe, az erdők zugaiba, oduka, szakadékokba és barlangokba.

És a falu! Olyan-e még, mint volt, amikor én is mint gyermek a közelgő karácsony varázsa alatt álltam? Csupa titokzatosság, csupa misztérium volt akkor a falu. András napja, Mikulás napja, Luca napja: tele mesékkel, csodákkal, borongó félhomállyal, babonával, hittel és kételkedéssel. Édesanyánk gyertyát öntött s e fagygyertya, vagy primitív, sodort bélű olajmécs mellett a cselédek kukoricát morzsoltak, tollat fosztottak, fontak és – meséltek. Este is, meg reggel is. mert a falusi élet régen a rövid nappali munka után áttért a hosszú éjjeli munkákra, a szabad mezőkről a szobákba s az istállóba munkatársai: lovak, ökrök, tehének közé. Mi gyermekek persze mindenütt ott voltunk, a fonólanynok, a kukoricamorzsoló legények ajkáról hallgatva a csodás meséket, a mesés csodákat, mese és valóság összefolyt tudatunkba. és feladták egymásnak a találós meséket, melyeket tudni kellett, kitalálni nem lehetett. Mert, hol a bölcs, aki megfejtené, hogy mi ez:

*Csitteg-csattog csatfilléres,
fényes farkú nagy törvényes.*

Ez bizony a *puska*. Azután hogy: *verem mégis csak verem*, ami természetesen *verem*. Meg-meg: *lót-fut, minden házhoz befut*, ami világos, hogy az *út*. És még: *Erdőn terem, faluban ugat*. Ez a *tiló*, vagy *kendervágó*, mikor a kendent törik vele. És még egy:

*Erdőn terem, réten húzik,
Minden háznál pofonverik.*

Ez a szita, melynek kérge fából, fonadéka lószórból van és mikor szitálják a lisztet, bizony csattog a kerek szerszám a gazdasszony két tenyere közt.

Végül persze már mindenki tudta ezeket a találós meséket s ha valaki feladta, kórusban s nagy vidáman adta le a társaság a megfejtést. Mikor pedig az óra a lefekvő időpontot jelentette, édesanyánk beterelt bennünket a gyerekszobába, lefektetett, égve hagyott egy faggyúgyertyát s ezzel fordult hozzánk: Gyerekek, nekem még odakünn rendet kell csinálnom, de mindjárt visszajövök, a világért el ne aludjatok addig. Mi persze rámondtuk, hogy *Nem* is, de természetesen nyomban elaludtunk. Megtörtént egyszer, hogy amint édesanyánk kiment, tán valami éjjeli lepke nekirepült a gyertyának, a gyertyánk aludt el helyettünk. Béla bátyám, aki 82 éves korában emeritált rendőrorvos Budapesten halt meg s a farkasréti temetőben pihen már gyönyörű hó-szemfedő alatt, éktelen sivalkodásba kezd. Édesanyám riadtan visszajő s kérdi:

– Mi az, Béla?

– Nem látok aludni, – mondja siránkozva a fiú. Édesanyánk természetesen rögtön meggyújtotta a gyertyát s a kis Bélus aztán már látott aludni. De ebből a boldog gyermekálomból fel-felébredt egy hosszú életre, melyet becsülettel járt meg, a világoasság gyertyájával a kezében. mostani álmából már nem ébred fel, csak ha előbb mindnyájan utána megyünk, majd az ítélet napján...

Ma már, úgy tetszik nekem, ezek a karácsonyelőtti és utáni dolgok vesztettek melegségökből, bensőségökből, naivitásukból, abból az aranyos ködből, melynek titokzatosságaiba voltak burkolva. Ma józanabb a karácsony is. Azt lehet mondani, némileg elvilágiasodott. elszakadt misztikus környezetétől, kapcsolja belőle lelkét, a kis Jézust és karácsonyi vásárt csinál belőle a modern gondolkodás. Ebben a munkájában segíti némely modern pedagógus is, aki a gyermek felvilágosítását tanítja, kártékonynak mondja a tündérmeséket, amivel persze a népmesék is indexre kerülnének. Csak még a biblia megkorrigálása van hátra, amelynek egy világra szóló helyén az van írva, hogy boldogok az együgyűek, mert övék a mennyek országa.

Bizony, én se hiszek a boszorkányokban és a tündérmesékben, sőt a Mikulásban sem és abban sem, hogy a karácsonyfát a kis Jézus aggatja teli aranyfüsttel és tündérhajjal.

De valamikor hittem rendületlenül. és később nagyon vigyáztam rá, hogy gyermekeim is higgyenek benne mindaddig, ameddig csak lehet. És megvolt az az elégtétele, hogy keserve sírásra fakadtak, amikor végre mégis meg kellett tudniok, hogy mindez csak illúzió, csak költészet. Hatalmasabb, mélyebb és

tisztább hatásában, mint akármely világirodalmi klasszikus író hatása a felnőttekre. Mert a felnőtt ember tudja, hogy a dolog csak költészet. a gyermek életének ellenben integráns része, azaz valóság ez az illúzió. Mit tudunk neki adni, ha ez illúzióból kifosztjuk? Ezt a feladatot az élet maga elég jól elvégzi, amint realitásai egyenként jönnek s kíméletlen kézzel leszedik a gyermek szeméről a szivárványos hályogot. mennyi méla vágy és sóvárgás szól a német Wielandból, amikor Oberon tündérr király eposzát így kezdi el:

*Még egyszer Múzsám, nyergeld fel Pegázusom
Egy útra a régi szép tündérvilágba.*

Mily sivár, fakó és színtelen a fantázia, amelynek gyökerei nem nyúlnak vissza mélyen bele egy boldog és fantasztikus ifjúságba, amikor természetfeletti lényekkel pajtáskodtunk. A folkloristák tudományt csináltak az emberi lélek életének e szakából és sok érdekes anyagot és értékes megállapítást szűrtek ki belőle. De érdekesebb és értékeesebb még nincs, mint ez a hatás, mely a fogékony gyermekelmén keresztül az emberi egyedekre, a lélekre, férfi és nő erkölcsi világára, gondolkozására és alkotásainak formáira gyakorol.

Gyertek, gyermekkori emlékeim, a Három királyokról, a karácsonyi misztériumokról, az aprószentekről, akiknek nevében a fűzfavesszőből szinte művésziessé font korbács egy esztendőre elhárítja rólad minden kelés veszedelmét, a Luca székéről, melyet saját kezeddal kezdesz róni Luca napján; elvégzel karácsonyig, mindennap dolgozva rajta s melyre az éjféli misén ráülsz, háttal az oltárhoz s akkor meglátod a falubeli boszorkányokat a levegőben. és az ólomöntésről is, az András napi gombóc főzésről és száz más apró babonáról, jelről és tüneményről, melyek gazdagították, nevelték, serkentették fantáziám munkáját, melyekről annyi beszélgetés folyt a hosszú téli estéken, amikor künn a tél üvöltött s a kéményben a megszorult szél nyögött, vagy hogy éppen belemenekülve nekünk füttyörészett és dudorászott. Tenger dolog van – mondja Shakespeare – ég és föld között, amiről a halandónak fogalma nincsen. Oh, van, igen. Ma már a felnőttek számára a dróttalan csodák, a rádió, a hullámmó éter, melyen láthatatlan csónakok hoznak nekünk hírt távol országokból. És a Diesel-motor, mely lehetővé tette a repülést. tele van a tudós világ is csodákkal. de a legnagyobb csoda az emberi agyvelő, amelynek kincse nemcsak a tudás, hanem az illúzió és a képzelet is, melynek hallatlan ereje a költészet: az élet színe, illata és sejtelméi. A betlehemi jászolból száll felénk a fenyő, a tömjén, és mirha illata, a Karácsony-éj hangulata, a megváltás gondolata és az élet illúziója.